Bæjarprýði. Hugleiðingar
um þrifnað í Reykjavík.

4 blöð qto.
og 1 blað ófullgert.
Vantar niðurlag.

18.

Bæjarprýdi?

eftir Jón Pálsson.

Ávalt, þá er hlid mín liggur hér um bæinn, kemur mér í hug hvort hann sé svo snyrtilegur sem af er látid og hann gæti verid án tilkostnadar svo ad teljandi væri.

Fjallasýnin og útsýnid er oft addá anlega fagurt, en sé litid indur fyrir fætur sér og augum rent yfir gangstéttar þær og götur, sem enn eru eigi malbikadar eda umbættar, er ödru máli ad gegna. Sér þá hver athugull madur og einkum erlendir ferdalangar, sem annars dást ad fegurd bæjarins, legu hans og landsins yfir höfud, ad hann er ekki snyrtilegur, heldur beinlínis örnurlegur útlits, án þess ad svo þurfi ad vera.

Helztu lýtin, sem lagfæra mætti og laga þurfti, vil ég ún benda á:—

Gangstéttarnar og göturnar:

Vída medfram húsum getur ad líta einstaka steina, allstóra, sem liggja ýmist úti á gangstéttunum eda uppvid húsin; er ekki sýnilegt, ad þeim sé neitt annad hlutverk ætlad en þad, ad lýta útlit gatnanna, sem annars gæti verid þokkalegt. Væri ún vagni ekid um götur þessar og steinarnir fluttir á brott, yrdi útlitid miklu betra.

Þá eru einnig jardfastir steinar mjög vída, sem standa uppúr götunum, eins og samnhögg ad lögun, med hvössum og sárum nybbum; þar má og sjá jarngadda á stökk stad, sem standa uppúr götunum, eda þá hálffeyskna trjábúta. Þessir farartálmar geta oft ordid hættulegir: Hnjóti menn um þá, eda séu börn þar ad leikjum og falli um þær, er mjög hætt vid, ad þau meidi sig á þeim. Þad hefir oft borid vid, ad eldri og yngri menn hafa beinbrotid sig á þeim. Væri þeir jafnadir vid jördu, jardföstu steinarnir teknir upp og fluttir á brott, mundu þeir engum meidstum valda.

Þá mætti og nefna grjótgardana, sem sumstadar ganga jafnvel úti midja götu, t.d. Bergstadastræti og vídar, ekki sigt í Vesturbænum. Þeir eru heimkynni rottunnar, sem þá er verid ad leitast vid ad útrýma. En þeir eru annad og meira: Gleggsti votturinn

vinsæl
ad, ad

vinsæl, ad hér búi eldri [7] smyrtinæm með samlegum kjeundarsmekk. Eigendur
eg
þessara ella kl. kl. og hálfsöllum gripagarða, sejast eldri [+] missa þá (!). Eg hefi margsinnis
farið fram á það við suma þeirra, að ég mætti láta flytja gripið á þessum hálfs. kl. gardinn þeirra
í burtu og notaða það til þess að stoðla hólmann í Sjónni eða byggja annan nýjan, en við
það hefir eldri verið konandi, fremur en um gull væri að ræða. Þeir hafa venjulega sagt við
þessum tilmælum mínum: „Eg vil eldri alvarlega missa þennan garð eða gripið á
honum, því hann er nokkurskonar landamerki fyrir mig, sem sýni, að ég á þessa lóð út í
götuna". – Það mæðir eigi á eldri mín eignarréttindi, má búandi þeim er skylt að gæta
min eryggi hans, en [1/2] andvirði hlýt að sama skapi [hann] á endanlegri og sanngjarnri
til gripagarða þessara sem landa- eða lóðamerkja: Sömuleiðis er að finna í stöðum og
örnefnalögum miklum lóðamerkjum, hjá lóðasköðunarmönnum, í skjalasafni hans
Gripagarðar þessir hafa því eldri gildi í þessu efni. [Er] Þurfum eru þeir þá til yndis
og augnagamans? Sennilega engum öðrum en rottunum. En svo getur eðjan stöðum látið
ríka garða þessa niður til grunna, steinþrær steini og flytja á brott, hvernig sem á stöðunum
að gætan er hreyft og umbætt sem annar jörðu. En er nokkur ástæða til að búa eldri þessi?
Má eldri ríka garðana niður til grunna á nýjan, greiða eigendunum þeirra samvirði
gripsins og þar með búið?

En má nefna Kirkjarkvæði og Máríð í húsvöggjum, giftingum og víðar.
Því enn nokkur ár liðin síðan ég kenti í stað í bladagreinum einum, að í fjölmörgum
húsum viðsvegar í bænum var letrað orðið „hús" (sumstaðar margendurtekið). Þetta óyrði-
lega orð o. fl. af sama tæi, hvarf þó von um bráðar af húsunum þá, en nú er annað
komið í þess stað og síst samlegra: það er Máríð, í orðum og táknmyndum. Því er að
vísu leikning – og tekni-öld mikil, svo að skólabörnum er jafnvel kent að teikna

Kynfori manna! Hvadan upprinn þessarar listfengi barna er runnin og hver árangurinn af ~~[illegible]~~, er þegar ordinn fyrir börn og unglinga bæjarins, telég óþarft ad nefna nú; hann vita menn svo vel um nú ordid og áhrifin af honum. En í kjölfar þessara kjánalegu og klúru teikninga hefir svo klámid komid, bædi í ordum og illa gerdum tákumyndum af þessu tæi, og sagt er, ad skólabörnin sum, sem ern ad sýna leikni sína í teikningu á þessa lund, komist yfir krítina med hvinskru sinni og er þad atridi einnig athugavert út af fyrir sig. En hví léda húseigendur og íbúar húsanna þennan ógedslega óþverra í hýbýlum sínum stundinni lengur, án þess ad þvo hann af þeim? Þad hefir verid á þad bent, ad lögreglan eigi ad sjá um þetta. Vera má ad svo sé, en hefir víst oftast í önnur horn ad léta, en þau, ad vera úti um allar götur til þess ad þurka þetta óféti af húsum manna; þad stendur eigendum ~~[illegible]~~ húsanna nær og íbúunum ~~[illegible]~~ ad sjá um þetta, enda eiga þeir hægara med þad og fylgjast betur med því en adrir, hvad gerist í kringum þá á degi hverjum, því á medan þetta er lidid og látid vidgangast dögum og vikum saman, verdur engin þurd eda þurnum á þessu; ávalt bætist nýtt og nýtt vid, ung hver einasti blettur á húsinu, sem til næst er útbíadur ódara en varir, því teikningáfan og tæknin er óþrjótandi.

Þad er talid, ad börn og hálfvaxnir krakkar sén völd ad þessum óvanda og ad þýdingarlaust sé ad banna þeim þad, því ekki sé hlýdni talin medal skyldunámsgreina í skólunum, þótt margar sén og sumar óþarfari. – Hér eiga vitanlega hvorki kennarar allir né börn óskilid mál, en undan tekningarnar ernordnar offáar og fer þeim fækkandi med ári hverju, jafnvel því meir, sem vonast mætti eftir ad menningin ykist medankunnámi.

Utan med fjölda húsgrunna getur ad léta grænar grastóar á sumrum, gráa og visnada sinnbrúska á vetrum. Hví er þetta ekki skorid nidur eda stungid upp? Þad er alls ekki

til neins fegurdar-auka, þótt vanim hafi sætt menn vid ad sjá þad þarna ár eftir ár. Þad mundi hvorki kosta mikid fé eda fyrirhöfu ad fjarlægja þad af gangvegi manna.

Loks er þad Midbæjarskólabrekkan:

Hún er og hefir lengi verid til hneykslis og hætta fyrir börnin: þegar þau kerna út úr skólanum í frístundum sínum, verdur þeim þad flestum fyrst fyrir, ad hlaupa upp í þessa ljótu og leidinlegu brekku, renna sér indur eftir henni, rífa föt sín og út-ata sig í for og bleytu, setjast sídan, holdvot inn ad skinni, inn í hreina skólabekkina og láta bleytuna þorna inn í sig og forina forast inn í skólann. Skyldi þetta vera þeim holt eda heilsusamlegt, eda ber þad vott um hreinlæti eda eykur þad ~~auka mikid~~ á fegurdar-næmi barnanna sjálfra?

„Já, en kennararnir!" þannig mun svarid verda. En þad er sama máli ad gegna med þá og lögregluna og eftirlit hennar med krítarkrotinu o. s. fr., ad þar færengium rönd vid reist, þótt af gódum vilja sé gerdur. Eda hvernig eiga kennarar afstýra þessu, þar sem um mörg hundrud börn er ad ræda, sem sækja á brekkuna", þetta forædi! „Banna þad!" segja menn. Skyldi þá ekki bera ad sama brunni, med hlýdina, sem ég vék ad ádur? Nei, rádid er, ad rífa þessa andstyggilegu brekku nidur til grunna, byggja þar skýli fyrir börnin, eins og þau sem eru vid Austurbæjarskólann. Svona ógedslegur leikvöllur barna, eins og Midbæjarskólabrekkan er, mundi hvergi lídast stundinni lengur í neinu sidudu landi, — nema hér! Þetta er óhafandi adbúnadur fyrir börnin og má ekki þola hann lengur, vegna barnanna, hvad sem útlitinu lídur, en þad býst ég vid ad erlendir ferda menn kynnu ad meta ad verdleikum, ef þeir sæju þad.

En hvernig er þad m. a. o.: Hefir ekki bæjarstjórnin ~~ekki~~ áæklad ad verja einhverju fé til umbóta í þessu skyni? Hvi er þad ekki notad eda eftir hverju er verid ad bída?

Jón Talsson

Jarlsvellir heiti vellir af jarli þeim, er hér réði fyrrum, miklum stríðs- ok stórræðismanni
mikill, er hann hafði stórar eignir hér ok mannaforráð, en misti ríkis ok lífs fyrir
"Knútsátt hinn mikla". Hann hafði bú í Hringunum hjá Arnarhóli, höfðingjasetri,
en síðan á Eyri við Arnarfjörð. Hann lét reisa stóran skála, veglegasta manna
mikinn hafi verið á þeirra tíma mælikvarða, og mikinn hafi hann átt af
lausafé sínu. Hann var grafinn í Þingvallakirkjugarði, en síðan voru
á fögrum stað, sem hann hafði látið fegra fyrir sig.

1. Hér byrja á fyrstu jörðum eyjarinnar Viðeyjar stórar og smáar, sunnanvert við
strönd eyjar, en engjum gefur grasið fyrst; viðast hvar má sjá hinar forn-
legu garðlínur, "kálgarðar", sem liggja þvert upp í móti frá
görðunum og fjöruborði upp á heiði. Þótt segi hér, að skógur hafi verið
upp á landið á öðrum stöðum, þar sem minna var á því, hvernig öræfalegt er
og skógarlaust fyrir kuldagjósti og eldi sá liggja þar um bil enn.

2. Þá er sjá grasgöfgi fram með hinum, gangstéttum Viðeyjar, og
eldi er sjá lengi, á meðan hafi haustið við. Þar gefur að líta nýja, stærri og
grasbrotna, mosavaxna steina Viðeyjarklaustri, þá er eyja eldi snyrtileg
sjá, hvílast þá munka eyja ósnortið og sódalegt fólk, sem lítur á eyjarmenn
hefði fyrir heimi snyrtimennsku. Hér voru þá eigi manna menn á vetrum hin
en sjá, á kaupa matvæla meðan gangs um þessa staði með pálmum og stöfum og
skóg, á eins matvæla meðan gangs um þessa staði með pálmum og stöfum og
stígu þeirra ósnerta upp, þyrfti hann á broddi og undan hann upp við eldi.
Talið er, að Ásgeirsdóttir sé með sínu "skikkjuklæði" Viðeyjarklaustri. Líkið á
Steinunn, t. d. frammi við kirkju nr. 57 og sínu steinum í kirkjunni stað við nr.
67- og 75. Gangið svo upp á Þrívörðu og lítið á Akrafjall, sem liggur þar í suðri
góðu. Gætið ykkur vel á hinum "Klumbrahelli" hvar sem farið er um
til hjálpar. Gamli múr hlýtur þessar hinu Klumbrahelli" hvar sem farið er um
brim, en ekki er að sjá að þar séu grasgöfgi hafi hinu klæði brimlegrar,
eða helmingi, en hitta sé allt til þurrðis og fjörugrandar auka?

"Bjarnarhafnar" sjást jarðvel með jarðsnúta í hraðum eða hamborgum, sögu
rúmi og brúðarsnældum af gangstéttunum og götunum; en grasgöfgi og steinum